

Nieuwe technologie, wantrouwen en epidemieën

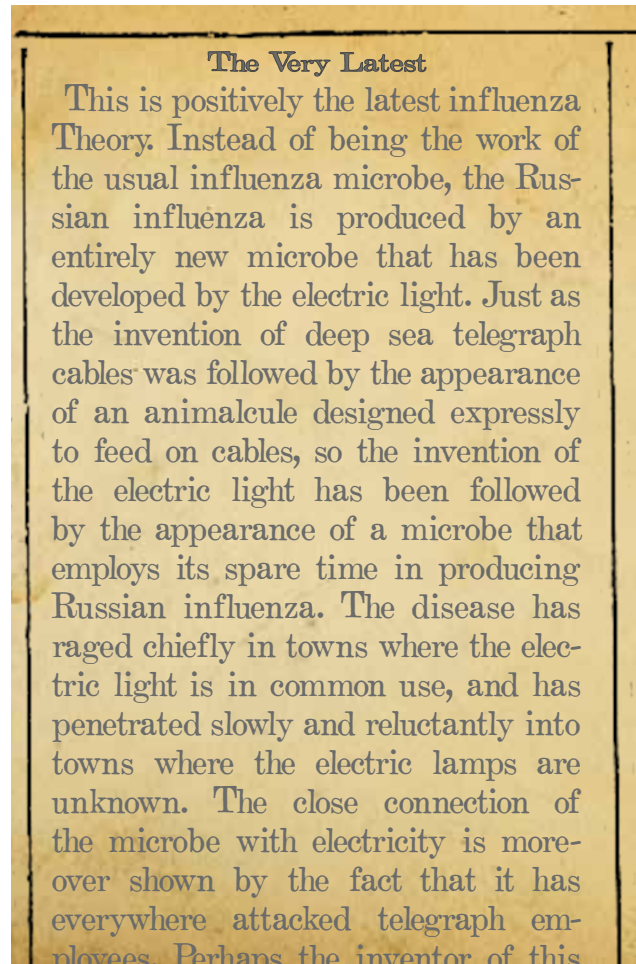
drs. K. van Halem

(TIJDSCHR INFECT 2021;16(1):32-3)

Terwijl ik deze column schrijf, bevinden we ons nog in de 2^e coronagolf, maar komt de COVID-19-vaccinatie gelukkig in zicht. Mijn voorganger schreef dat hij stond te popelen om de discussies rond de vaccins te volgen. Dat we tegenwoordig in discussie moeten gaan over het nut en de veiligheid van vaccinaties is ons allen inmiddels wel duidelijk. Van Flath Earth Society en ‘chemtrail conspiracy theory’ tot Pizzagate en ‘deep state’: het wantrouwen slaat je tegenwoordig aan alle kanten om de oren en de ophef rond vaccins is daarbij helaas geen uitzondering.

Het is makkelijk om te denken dat men vroeger in de rij stond voor vaccins en dat nieuwe ontdekkingen met gejuich werden verwelkomd, terwijl we tegenwoordig moeten opboksen tegen de antivaxbeweging en complotdenkers die de verspreiding van SARS-CoV-2 toeschrijven aan het 5G-netwerk of de vaccinatie zien als een mogelijkheid voor Bill Gates om ons te voorzien van een microchip. Maar als we naar de geschiedenis kijken, zijn complottheorieën rond ziekten, wantrouwen naar medicatie en zelfs de link met nieuwe technologie niet nieuw.

Tijdens de eerste griepandemie bijvoorbeeld, met de Russische griep die in de 19^e eeuw wereldwijd circa 1 miljoen levens eiste, meldde de Britse krant *The Bristol Times and Mirror* op 22 januari 1890: “A new theory as to the cause of influenza is being ventilated by some Paris physicians. These gentlemen maintain that the epidemic is due to an excess of electricity in the air”.¹ Thomas Edison had enkele jaren daarvoor in Manhattan de eerste huizen van elektriciteit voorzien en met behulp van Nikola Tesla’s wisselstroom waren in verschillende landen net de eerste elektriciteitscentrales operationeel geworden. Elektriciteit was toen een nieuw fenomeen, onzichtbaar en misschien niet zo gemakkelijk te begrijpen voor de meeste mensen; de perfecte verklaring voor een ander onverklaarbaar fenomeen: de pandemie.

FIGUUR 1. Fragment uit de Europese editie van *The New York Herald*, 31 januari 1890.

Het nieuws verspreidde zich via de krant en de telegram en een week later meldde de *New York Herald* dat elektriciteit verantwoordelijk was voor de toenmalige influenza-pandemie. “The disease has raged chiefly in towns where the electric light is in common use, and has penetrated slowly and reluctantly into towns where the electric lamps are unknown. The close connection of the microbe with electricity is moreover shown by the fact that it has everywhere attacked telegraph employees”, onderbouwde de

internist-infectioloog, Jessa Ziekenhuis, Hasselt, België, e-mailadres: karlijn.vanhalem@jessazh.be

Trefwoorden: complottheorie, COVID-19, pandemie, Russische griep, vaccinatie.

Keywords: conspiracy theory, COVID-19, pandemic, Russian influenza, vaccination.

krant haar stelling.² Over de manier van verspreiding van influenza, waarbij de voorkeur voor drukbevolkte stedelijke gebieden natuurlijk niet gek is, was toen nog weinig bekend. Om het effect van het teveel aan elektriciteit in de lucht tegen te gaan, adviseerden de Parijse artsen ammoniak te inhaleren. Dit ongelukkige advies doet me enigszins denken aan een recente gedachtecronkel van een Amerikaanse president over injecties met bleek.

Veel, ook recentere, epidemieën hebben geleid tot complotdenken. Zo werd de uitbraak van het zikavirus in Brazilië niet alleen toegeschreven aan genetisch gemodificeerde muggen voor de bestrijding van dengue, maar ook aan de Nieuwe Wereldorde, die door middel van het zikavirus zou willen bereiken dat niet-witte vrouwen minder kinderen zouden krijgen. Waar na de Eerste Wereldoorlog de Spaanse griep werd gezien als biologische oorlogvoering door de Duitsers, zou het ebolavirus een Amerikaans biologisch wapen zijn. Een studie uit 2019 toonde aan dat 1 op de 3 Afro-Amerikanen in de Verenigde Staten gelooft dat hiv geproduceerd is in een laboratorium. Daarnaast denkt 40% van deze groep dat de overheid de manier om hiv te genezen geheimhoudt.³

‘Allemaal belachelijk’, zou je kunnen denken, maar dat Afro-Amerikanen de overheid niet vertrouwen is goed te begrijpen met een geschiedenis van slavernij en institutioneel racisme. In een experiment uitgevoerd door de U.S. Public Health Service werd nog tot in 1972 aan 399 zwarte mannen met syfilis curatieve behandeling onthouden om het natuurlijk beloop te kunnen volgen.⁴ Overheden en de medische wereld hebben in het verleden niet altijd aan de goede kant gestaan. Laten we ook niet vergeten dat sommige complotten, doofpotaffaires, en afluisterpraktijken waargebeurd zijn gebleken. Hoewel veel complottheorieën misschien getuigen van een gebrek aan werkelijkheidszin, is het wantrouwen dat deze ideeën faciliteert wellicht wel goed te begrijpen.

Wat overigens wél nieuw is, is dat de verspreiding van complottheorieën een stuk efficiënter geworden is door social media. Door winst gedreven bedrijven zorgen door middel van algoritmen dat je content krijgt aangeboden die aansluit bij waar jij en mensen zoals jij eerder op hebben geklikt (hoe meer klikjes hoe meer geld). Niet iedereen ziet dus hetzelfde ‘nieuws’ of dezelfde waarheid, en sensationele ideeën hebben de mogelijkheid zich snel te verspreiden.^{5,6}

Complottheorieën en makkelijk gelegde verbanden zijn zo aantrekkelijk, omdat ze mensen houvast bieden in angstige en onzekere tijden wanneer de wetenschap nog geen goede antwoorden heeft. Als we de volgende keer in discussie moeten, bijvoorbeeld over vaccinaties, laten we dan

begrip opbrengen voor deze onzekerheid en de achtergrond en context waarin deze ideeën zijn ontstaan. Zo kunnen we op een transparante manier, met goede uitleg in voor iedereen begrijpelijke taal, proberen het vertrouwen terug te winnen.

REFERENTIES

1. The Russian Influenza. The Bristol Times and Mirror. 1890 januari 22: 6.
2. The Russian Influenza. The New York Herald, European Edition. 1890 januari 31: 2.
3. Bogart LM, Ransome Y, Allen W, et al. HIV-related medical mistrust, HIV testing, and HIV risk in the national survey on HIV in the black community. *Behav Med* 2019;45:134-42.
4. Peters JJ, Peers JH, Olansky S, et al. Untreated syphilis in the male Negro; pathologic findings in syphilitic and nonsyphilitic patients. *J Chronic Dis* 1955;1:127-48.
5. Exposure Labs. The Social Dilemma. Netflix; 9 september 2020.
6. Lubach A. Zondag met Lubach, seizoen 12, aflevering 5. VPRO; 18 november 2020.